

ضیافت لاله‌های وحشی

فصل بهار تا اواسط تیر ماه بهترین زمان سفر به رویشگاه‌های یکی از کمیاب‌ترین و افسانه‌ای‌ترین گل‌هاست از خاستگاه این «لاله» خاص گفتیم که در زمره میراث طبیعی ایران قرار دارد

ZENDEGI - SALAM

ضمیمه روزنامه خراسان رضوی

دوشنبه ۲۴ اردیبهشت ۱۴۰۳

۴ دی القعدہ ۱۴۴۵ • ۱۳ می ۲۰۲۴

شماره ۲۱۴۹۰

۲۷۰۹

شفق کم‌سرو صدا در ایران

در باره شفق قطبی در ایران و جهان که جمعه شب گذشته رخ داد و تصویرش هم‌راشگفت‌زده کرد

اکرم انتصاری | روزنامه‌نگار

جمعه ۲۱ اردیبهشت قوی‌ترین توفان خورشیدی در ۲۰ سال گذشته خودش را نشان داد و شفق‌های شمالی صحنه‌های باشکوهی را در سراسر دنیا از خود به نمایش گذاشتند. این موضوع را می‌توان در عکس‌های مختلفی که از گوشه گوشه جهان و آسمان‌های رنگی شده در فضای مجازی منتشر می‌شد، فهمید. یکی از غیرمنتظره‌ترین این عکس‌ها، تصویری از شفق قطبی در ایران بود که توسط آزاد کریمی عکاس و منجم آماتور در مدار ۳۵ در جهه در سه‌قلعه فردوس استان خراسان جنوبی در ساعت یک با مداد به ثبت رسیده بود. این اولین بار بود که شفق قطبی هر چند نه به آن شدت که در بعضی مدارهای زمین رخ داده بود، خودش را نشان داد و خیلی‌ها از دیدن این تصویر شگفت‌زده شدند. البته بعضی هم حسرت خوردند که چرا کسی عموم مردم را از این اتفاق نادر خبردار نکرد؟ به هر حال دیدن شفق قطبی آرزوی خیلی‌هاست و در حالت عادی برای دیدن آن باید هزینه سنگین سفر به کشور های مختلف را پرداخت که این از عهده هر فردی بر نمی‌آید. می‌خواهید بدانید شفق قطبی چیست و چگونه می‌شود آن را دید؟

سرو کله شفق قطبی چطور پیدامی‌شود؟

شفق قطبی، پدیده‌ای جوی است که بر اثر برخورد ذرات پرتانری خورشید با جو فوقانی زمین به وجود می‌آید؛ در حالت معمول ذرات پرتانری خورشید با سرعت نزدیک به ۲۷ میلیون کیلومتر بر ساعت با جوفوقانی زمین برخورد می‌کنند اما میدان مغناطیسی زمین از مادر بر این حمله محافظت می‌کند. میدان مغناطیسی زمین ذرات را به سمت قطب‌ها هدایت می‌کند و طی فرایندی شفق‌های قطبی به وجود می‌آیند. بسته به جنس ذرات شفق‌ها ممکن است رنگ‌های مختلفی داشته باشند، همان‌طور که در شفق اخیر آسمان برخی مناطق سبز، بنفش یا صورتی شده بود. این مناظر معمولاً در عرض‌های جغرافیایی بالا دیده می‌شود اما توفان شدید خورشیدی باعث شد شفق در برخی مناطق جنوبی هم قابل دیدن باشد. البته برای دیدن شفق باید جایی رفت که آسمان تا حد امکان تاریک است و از آلودگی نوری هم خبری نباشد.

شفق در ایران چطور دیده‌شد؟

شفق‌های قطبی همان‌طور که از اسم‌شان پیداست در قطب‌ها رخ می‌دهند و بیشتر می‌شود آن‌ها را در منطقه آلاسکا آمریکا، کانادا، نروژ، فنلاند، روسیه، سوئد و ایسلند دید. البته تعامل آب‌و‌هوای فضا با زمین می‌تواند باعث دور شدن شفق‌های قطبی از قطب‌ها شود و در نقاط غیرمنتظره هم دیده شوند. یکی از دلایلی که باعث نمایش شفق قطبی در خراسان جنوبی و کویر سه‌قلعه شد، همین توفان خورشیدی است که به تازگی اتفاق افتاده است. موقعیت جغرافیایی و نبود آلودگی نوری در نزدیکی کویر هم به بهتر دیده شدن شفق در سه‌قلعه و آن تصویر باشکوه کمک کرده است. همان‌طور که شاید در عکس‌ها دیده باشید، شفق در ایران بیشتر به رنگ صورتی-قرمز در آسمان دیده شده است. به‌طور کلی پادهای خورشیدی که در برخورد با اتمسفر انرژی می‌گیرند و تحت تاثیر نیروی مغناطیسی هستند، تکلیف رنگ‌و‌الگوهای شفق قطبی را مشخص می‌کنند. شفق‌ها به شکل‌های مختلفی مانند پرده‌های بلند موج‌دار، کره‌های ضریان‌دار یا هاله‌های درخشان در آسمان ظاهر می‌شوند. شفق می‌تواند تا ارتفاع هزار کیلومتر هم‌رخ بدهد ولی بیشتر آن‌ها بین ۸۰ تا ۱۲۰ کیلومتر هستند. همچنین ارتفاع، روی رنگ شفق‌ها موثر است. در زیر ۱۰۰ کیلومتر رنگ‌های بنفش، آبی و قرمز، بین ۱۰۰ تا ۲۴۰ کیلومتر سبز روشن و در ارتفاع بالای ۲۴۰ کیلومتر رنگ قرمز یا قوی‌تری دیده می‌شود. به‌طور معمول، شفق‌های قرمز توسط مولکول‌های نیتروژن و شفق‌های سبز توسط مولکول‌های اکسیژن تولید می‌شود.

شفق قطبی چه زمانی اوج می‌گیرد؟

شفق قطبی را در طول سال از نیمه سپتامبر تا اوایل آوریل (اوایل شهریور تا اوایل اردیبهشت) می‌توان دید. دوره اوج شفق‌ها هر ۱۱ سال یک‌بار اتفاق می‌افتد که به آن توفان یا بمباران شفق قطبی می‌گویند. توفان‌های سال ۱۸۵۹ و ۱۹۵۸ در قطب شمال ۱۹۸۹ که در آن کل آسمان از اروپا و آمریکای شمالی تا جنوب کویر به رنگ قرمز روشن درآمد و شفق قطبی در آن دیده شد، نمونه این اتفاق هستند. شاید برایتان سوال باشد که شفق تنها منحصربه‌گزه زمین است یا نه. باید بگوییم شفق‌های قطبی در مشتری، زحل، اورانوس، نپتون، مریخ و زهره هم اتفاق می‌افتد و هر کدام منشأ متفاوتی دارد. برای مثال در مشتری اقمار آن به‌خصوص قمر آیو، علت وجود این پدیده است. در مشتری وزحل به دلیل قطب‌های مغناطیسی قوی‌تر و کمربند تشعشع بزرگ‌تر اتفاق می‌افتد و در زهره که گاهی شفق تمام‌سپاره را می‌پوشاند، دلیلی مشابه با زمین دارد، یعنی فوتون‌های خورشیدی.

تماشایی‌های آن جاست. پارهای از دلپذیری زیست‌بوم ایران را بی‌گمان در آن جایابدید. لاله‌های واژگون شاهو در روزهای پایانی فروردین ماه نمایان می‌شوند و فرشی از رنگ‌های سرخ و نارنجی و زردپهن می‌کنند. با پایان خرداد ماه هم تا بهاری دیگر روی پنهان می‌کنند!

و سرسبزی پاوه می‌شود و از آن چابنه ای دلخواه برای گردشگران و زیست‌بوم‌دوستان می‌سازد، یکی همین رود جاری سیروان است. پوشش گیاهی شاهو هم فراوان است و ده‌ها گونه گل و گیاه در آن جایافتنی است؛ مانند: گیاه خوشبوی جنور، بومادران که کردها به آن بوژانه می‌گویند، وُر کمر، برزه نگ، آویشن کوهی، پیاز، تره، کنگر، پیچک، قارچ، هاله کوک، گیاهی مانند ربواس به نام گنور و از همه مهم‌تر لاله‌های واژگون که در زبان کردی «هاله برم» گفته می‌شود. برخی از این گیاهان، ویژگی‌های دارویی و درمانی دارند. دشت لاله‌های واژگون شاهو، در کنار رود خروشان سیروان، از

زیست‌بوم ایران

کجا؟ شاهو در کرمانشا

یکی از دلایل ثبت جهانی گستره کوهستانی اورامانات یا آن گونه که کردها می‌گویند: «هورامان»، دشت لاله‌های واژگون آن در چکاد (قله) «شاهو» است. شاهو گنجی مالا مال از گل‌های رنگارنگ و خوشبو و گستره‌ای دل‌انگیز از زیباترین آفریده‌های زیست‌بوم ایران ماست. این کوه، در شمال شهر کُردنشین پاوه سر به آسمان افراشته است و بخشی از رشته کوه زاگرس است. رود سیروان در نزدیکی شاهوراه می‌سپارد؛ همان رودی که اورامانات را دوبخشی می‌سازد و با گذر از راهی پرپیچ و خم، زمین را سیراب و بالنده می‌کند. آن‌چه سبب آبادی

بزرگ‌ترین دشت

لاله‌های واژگون جهان

کجا؟ کوهرنگ در چهارمحال و بختیاری

بزرگ‌ترین شهر استان چهارمحال و بختیاری، کوهرنگ است. این شهر آب‌وهوایی سرد دارد و به علت وجود دره و سرچشمه رودهایی مانند زاینده‌رود، کارون و دزد در آن، بارسیدن بهار منظره‌ای تماشایی پیدا می‌کند. دشت لاله‌های واژگون کوهرنگ از معروف‌ترین مناظر بهاری این شهر است که هر ساله بازدیدکنندگان زیادی را به این منطقه می‌کشاند. با شروع ماه اردیبهشت، نایاب‌ترین لاله‌های واژگون در کوهرنگ (۱۲ کیلومتری شهر چلگرد) رشد می‌کنند و دشتی سراسر زیبایی را به وجود می‌آورند. این دشت با وسعت ۳۶۰۰ هکتار، بزرگ‌ترین دشت لاله‌های واژگون جهان محسوب می‌شود و بخش‌هایی از آن، مورد حمایت سازمان محیط‌زیست ایران است. جالب است بدانید که مردم محلی کوهرنگ به لاله‌های واژگون «گل بگریو» می‌گویند؛ زیرا آن‌ها هم اعتقاد دارند این گل زیبا پیوندی عمیق با داستان مرگ سیاوش در شاهنامه دارد و برای او گریان است. بهترین زمان بازدید از دشت لاله‌های واژگون کوهرنگ بستگی به آب‌و‌هوای منطقه دارد اما به‌طور کلی این گل‌های زیبا تقریباً از اواسط فروردین تا اواخر اردیبهشت ماه در دشت کوهرنگ دیده می‌شوند. روستای بنواستکی را می‌توان منبع این لاله‌های زیبا و تماشایی دانست. این دشت زیبا یکی از ۲۰ اثر طبیعی ایران است. سوغات دشت لاله‌های واژگونه کوهرنگ شامل گیاهان دارویی و سبزیجات کوهی هستند که می‌توانید از کوه‌ها و مناطق مختلف اطراف دشت بچینید. کرفس کوهی، تره کوهی، موسیر، گیاه چویل و گیاه بن سرخ از جمله این گیاهان هستند. همچنین می‌توانید سوغات دیگری مانند لبنیات سنتی، عسل کوهرنگ، جوغا (بالا پوش مردان ایل بختیاری)، قالی بختیاری، وریس (یکی از دست بافته‌های نواری زنان ایل بختیاری)، خورجین و سیاه چادر را از روستاهای اطراف یا شهر کوهرنگ تهیه کنید.

همزیستی لاله‌ها با چشمه‌ها و عسل

کجا؟ خوانسار اصفهان

خوانسار شهری در شمال غربی استان اصفهان و در فاصله ۱۷۵ کیلومتری آن است. دیدن دشت گل لاله‌واژگون خوانسار منظره کمیابی است که در فصل بهار شمارا با جلوه‌گری سرخ‌رنگ طبیعت در کوهپایه‌رو درو می‌کند. خوانسار شهر چشمه‌های جوشان، دشت لاله‌های واژگون و عسل بکر و غلیظ، یک مقصد گردشگری جذاب در سفر به اصفهان و در میان کوهستان و کویر است. خوان به معنای چشمه است و به همین دلیل خوانسار به شهر چشمه‌های فراوان معروف است. این شهر در دامنه رشته کوه سیل، منطقه‌ای خوش آب‌وهوا و کوهستانی است و با وجود چشمه‌های بسیار جای خوبی برای رویش گیاهان و باروری درختان است. به همین دلیل باغ‌های میوه‌پر بار و دشت‌های گل خوانسار معروف است. همچنین وجود دشت گل در این منطقه زیورهای عسل را به سمت خودش کشیده و عسل مرغوبی در خوانسار به عمل می‌آید که

منابع این پرونده: کجارو، الی‌گشت، فارس، خیرگزاری صداوسیما و ...

مجید حسین زاده | روزنامه‌نگار

پرونده

طبیعت کشورمان در فصل بهار، دیدنی‌های منحصر به فردی دارد که یکی از آن‌ها، دشت‌های «لاله‌واژگون» است. یکی از دوازده هزار گونه گیاهی شناخته‌شده در ایران لاله‌واژگون است؛ گل زنگوله‌ای درشت که بیشتر به رنگ نارنجی مایل به قرمز و رنگ‌های متنوع دیگر دیده می‌شود و در زمره میراث طبیعی ایران قرار دارد. لاله‌واژگون پیوندی عمیق با داستان اسطوره‌ای ایران و مرگ سیاوش دارد و به‌باور بسیاری برای این مرگ غم‌انگیز گریان است. فصل رویش لاله‌های واژگون، بهار است. از اردیبهشت ماه تا اواسط تیر ماه برای دیدن لاله‌های واژگون در ایران می‌توانید برنامه‌ریزی کنید. لاله‌واژگون در کل، عمر کمی دارد و زمان برای تماشایش کوتاه است. خاستگاه اصلی این گل زیبا غرب ایران (کوه‌های زاگرس) است و تا به حال ۱۵ گونه از آن شناسایی شده است. این گل را با نام‌های دیگری مانند اشک مریم و لاله‌اشک هم می‌شناسند. به همین بهانه و در پرونده امروز زندگی سلام از افسانه‌ها درباره این گل، رد پای آن در تاریخ ایران و معروف‌ترین دشت‌های «لاله‌واژگون» در کشورمان خواهیم گفت که هر کدام شان زیبایی خاص خودشان را دارند.

شاهد گردن‌زدن سیاوش

به دست برادر افراسیاب!

بر اساس داستانی که نقل می‌شود، لاله واژگون شاهد گردن‌زدن سیاوش به دست گرسیوز، برادر کوچک افراسیاب، بوده است. پس از این اتفاق، غم‌واندوه بر این گل سایه افکند، رویش سرخ‌شد، با همه غصه‌هایش سر به زیر انداخت و بر بی‌گناهی سیاوش گریست. اشک‌های لاله واژگون در واقع شیریه بی‌رنگی است که درون آن قرار گرفته و گاهی از آن سرازیر می‌شود. روایت این داستان موجب شده تا در برخی مناطق ایران زمین به خصوص در پاوه و اورامانات با عنوان گل اشک سیاوش هم از این گل یاد کنند. برخی سر به‌زیری این گل را ناشی از غم‌واندوهش و تعدادی هم شرم او می‌دانند. کردهای ایران معتقدند هر کس این گل را بچیند، درهای رحمت و برکت الهی بر او بسته خواهد شد و به همین سبب به آن گل نان‌تیر هم می‌گویند. جالب است که رد پای این گل دیدنی و کمیاب در تاریخ ایران هم وجود دارد؛ نقش و نگار لاله واژگون در سرستون‌های دوره ساسانی و در طاق بستان، در کنار نقش پادشاه ساسانی به چشم می‌خورد. در خور ذکر است که لاله واژگون معمولاً ارتفاع ۵۰ تا ۸۰ سانتی‌متری دارد و در دامنه‌های صخره‌ای و سنگلاخی می‌روید. همچنین این گل زیبا دارای ماده‌ای به نام آلکالوئیدهای ایمپرسیسین و فرتیسین است که باعث تسکین درد می‌شود.

چرا نباید به هیچ وجه

آن‌ها را بچینیم؟

لاله‌واژگون گیاهی چندساله با گل‌های بسیار زیبا از خانواده سوسن است و برخلاف سایر گونه‌های لاله و سایر گل‌ها از ساقه به سوی زمین برگشته است و بدین سبب نامش را واژگون نامیده‌اند. عمر کوتاه و کمیاب بودن این گیاه دلیل محکمی است برای آن که قدر این جواهر طبیعت ایران را بیشتر بدانیم و در حفاظت از آن تلاش بیشتری کنیم. متأسفانه یکی از رفتارهای رایج اما اشتباه در بازدید از دشت‌های لاله، چینیدن این گل‌هاست. با کندن لاله‌واژگون، پیاز و ساقه اصلی گیاه هم کنده می‌شود و در نهایت گیاه اصلی به‌طور کامل از بین می‌رود. چینیدن این گل برای نگهداری در منزل به هیچ عنوان توصیه نمی‌شود، چون عمر گل لاله‌واژگون کوتاه است و خیلی زود از بین می‌رود. خوب است این راهم بدانیم که برای آن که بذل لاله‌های واژگون به گل‌دهی برسد، به شش سال زمان نیاز است. کندن آن‌ها سبب می‌شود که گاهی رویش دوباره آن‌ها برای همیشه به پایان برسد و هیچ‌گاه به مرحله گل‌دهی نرسند.

